

Rangaistuksen tuomitsemisen estävän vanhentumisen huomioon ottaminen

ASIA

Tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan hovioikeuden on ilmoitettava valtioneuvoston oikeuskanslerille tietoonsa tulleista seikoista, jotka saattavat johtaa virkasyytteen nostamiseen hovioikeudessa.

Helsingin hovioikeus on 13.1.2023 mainitussa tarkoituksessa lähettänyt oikeuskanslerinvirastoon 7.6.2022 antamansa tuomion nro 22/123583 asiassa R 20/837, joka koskee Helsingin kärjäoikeuden 11.2.2020 asiassa R 13/4855 antamaa tuomiota nro 20/105924. Hovioikeus on ilmoituksessaan todennut kärjäoikeuden tuomiollaan lukeneen vastaajan syyksi muun ohella petoksen yrityksen, joka oli vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla.

Kärjäoikeus oli tuomiollaan lukenut vastaajan syyksi törkeän petoksen sekä 25.6.2009 tehdyn petoksen yrityksen ja tuominnut vastaajan niistä ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Kärjäoikeuden tuomiosta oli valitettu hovioikeuteen. Hovioikeus oli viran puolesta kiinnittänyt asianosaisten huomiota siihen, että petoksen yrityksen tekopäivästä oli tuomitsemishetkellä kärjäoikeudessa kulunut yli kymmenen vuotta. Hovioikeus oli tuomiossaan todennut, että rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan kyseisestä rikoksesta ei olisi saanut tuomita rangaistusta.

SELVITYS

Kärjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomari on antanut häneltä pyytämäni selvityksen. Kärjäoikeuden laamanni on antanut kärjätuomarin menettelystä lausuntonsa.

Käräjätuomari on selvityksessään myöntänyt tuominneensa vastaajan petoksen yrityksestä, jonka tekopäivästä oli kulunut yli kymmenen vuotta, ja että kyseisestä rikoksesta ei siten olisi lain mukaan saanut tuomita rangaistusta. Hän on kertonut selvityksessään, että asia oli ollut vireillä käräjäoikeudessa vuodesta 2013 ja sitä oli yritetty käsitellä seitsemän kertaa eri tuomareiden toimesta ennen käsillä ollutta viimeistä käsittelyä. Vastaaja oli valittanut käräjäoikeuden tuomiosta Helsingin hovioikeuteen ja vaatinut syytteen hylkäämistä sillä perusteella, että hänellä ei ollut ollut erehdyttämistarkoitusta ja että hän ei ollut tahallaan antanut vääriä tietoja. Kukaan ei ollut kiinnittänyt huomiota rikoslain 8 luvun 6 §:n säännökseen ennen kuin hovioikeus oli pääkäsittelyn jälkeen pyytänyt asianosaisia kirjallisesti lausumaan siitä, oliko asiassa ollut enää mahdollista tuomita rangaistusta mainitusta petoksen yrityksestä. Käräjätuomarin mukaan kyseisen säännöksen soveltaminen oli tapahtuma-aikana poikkeuksellista.

Käräjäoikeuden laamanni on todennut lausunnossaan, että käräjätuomari oli selvityksestään ilmenevästi tuomitessaan vastaajan toiminut virheellisesti. Hän on maininnut käräjätuomarin tavoin, että kyseinen asia oli ollut vireillä pitkään ja sitä oli yritetty käsitellä usean eri tuomarin toimesta ennen sen viimeistä käsitettyä tammikuussa 2020. Laamanni oli kertomansa mukaan keskustellut asiasta käräjäoikeuden rikososastojen johtajien kanssa, jotta virhe ei uusiutuisi.

Syyttäjinä asiassa toimineet Etelä-Suomen syyttäjälueen aluesyyttäjät A ja B ovat antaneet menettelystään selvityksensä ja apulaisvaltakunnansyyttäjä pyytämäni lausunnon.

Syytettä käräjäoikeudessa ajanut aluesyyttäjä A on muistellut selvityksessään asian tulleen hänelle sijaistettavaksi toiselta syyttäjältä. Asia oli tätä ennen ollut jo pitkään vireillä käräjäoikeudessa ja sitä oli yritetty käsitellä käräjäoikeudessa aiemmin. A oli kertomansa mukaan tarkistanut ennen pääkäsittelyä Sakari-järjestelmästä, että vastaaja oli haastettu asian käsittelyyn syyteoikeuden vanhentumisen katkaisevalla tavalla. Hän oli muistamansa mukaan vaatinut käräjäoikeuden pääkäsittelyssä rangaistusta haastehakemuksessa mainitun törkeän petoksen sijasta perusmuotoisen petoksen yrityksestä. Syytteen vireilläolon aikana oikeuskäytäntö kvalifiointiperusteena olleen huomattavan hyödyn osalta oli A:n mukaan kehittynyt niin, ettei hän katsonut kyseisen kvalifiointiperusteen enää pääkäsittelyn aikaan soveltuvan kyseiseen asiaan. Lisäksi hänen oikeudellisen arvionsa mukaan rikos oli jäänyt yritysasteelle.

Rangaistuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta ei A:n muistaman mukaan käyty kenenkään aloitteesta keskustelua ennen asian käsittelyä käräjäoikeudessa tai sen aikana. Vastaajalla oli lisäksi ollut asiassa avustaja, joka ei missään vaiheessa nostanut vanhentumista esiin.

Syytettä hovioikeusvaiheessa ajanut aluesyyttäjä B on todennut selvityksessään asian siirtyneen hänen hoidettavakseen asiaa aiemmin hoitaneen syyttäjän vaihdettua toimipaikkaa. Valituksessa tai hovioikeuden suullisessa pääkäsittelyssä ei B:n mukaan tullut esille, että asiaan olisi liittynyt jonkinlainen vanhentumiskysymys. Suullisen pääkäsittelyn jälkeen hovioikeus oli täydentänyt pääkäsittelyä varaamalla hänelle ja vastaajan avustajalle tilaisuuden lausua siitä, oliko kärjäoikeudessa ollut mahdollista tuomita rangaistusta petoksen yrityksestä rangaistuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta annettu säädös huomioiden. B oli lausunut hovioikeudelle, että petoksen yrityksestä ei hänen nähdäkseen olisi ollut mahdollista tuomita rangaistusta enää kärjäoikeuden tuomion antohetkellä, koska oikeus tuomita rangaistus oli tuolloin ollut vanhentunut mainitun säädöksen nojalla.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on todennut lausunnossaan, että petoksen yritys on ollut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla vanhentunut asiaa kärjäoikeudessa ajaneen A:n esittäessä tarkistetun vaatimuksensa. A:n olisi apulaisvaltakunnansyyttäjän mukaan tullut havaita tämä ja tarvittaessa peruuttaa syyte, mikäli oikeuskäytännössä tapahtuneiden muutosten seurauksena alkuperäinen arvio petoksen tuottamasta huomattavasta hyödystä ei ole enää ollut oikeudellisesti perusteltu.

Hovioikeuskäsittelystä apulaisvaltakunnansyyttäjä toteaa, että sen pääkäsittelyssä syyttäjänä toimineella B:llä on ollut tiedossaan syyksi luetun petoksen yrityksen teko aika sekä tuomitsemispäivä, jolloin hänellä on ollut mahdollisuus kiinnittää asiaan huomiota hovioikeuden pääkäsittelyssä.

MERKINTÄ

Asianajajista annetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan oikeuskanslerilla on oikeus panna vireille Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimivassa valvontalautakunnassa lain 7 c §:ssä tarkoitettu valvonta-asia, jos hän katsoo, että asianajaja laiminlyö velvollisuutensa.

Oikeuskansleri on 28.3.2023 saattanut mainitun lainkohdan nojalla vastaajan avustajana asiassa toimineen asianajajan menettelyn valvonta-asiana tutkittavaksi (dnro OKV/537/53/2023). Ilmoituksessaan valvontalautakunnalle oikeuskansleri totesi, ettei asianajaja ollut päämiestään kärjäoikeudessa puolustaessaan ja kärjäoikeuden tuomiosta vastaajan puolesta hovioikeuteen valittaessaan kiinnittänyt huomiota siihen, että päämies oli syytteessä ja hänet tuomittiin rikoksesta, joka oli vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla.

Valvontalautakunta on 13.3.2024 (dnro 13723) antamassaan päätöksessä todennut asianajajan menetelleen huolimattomasti ja siten myös hyvän asianajajatavan vastaisesti. Valvontalautakunta antoi asianajajalle huomautuksen.

RATKAISU

1 Arviointi

1.1 Käräjätuomarin menettely

Rikoslain 8 luvun 6 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan rangaistusta muusta kuin pykälän 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei saa tuomita tai määrätä sakon tai rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa järjestyksessä, kun luvun 2 §:ssä mainitusta päivästä on kulunut kymmenen vuotta, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kaksi vuotta, sakkoa tai rikesakko. Lain 2 §:n mukaan vanhentuminen lasketaan tässä tapauksessa rikoksen tekopäivästä.

Petoksen yrityksestä on rikoslain 36 luvun 1 §:n ja 6 luvun 8 §:n nojalla tuomittava enintään 1 vuoden 6 kuukauden vankeusrangaistus.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Käräjätuomari on tuominnut asiassa vastaajan petoksen yrityksestä, jonka tekopäivästä oli tuomitsemishetkellä kulunut yli kymmenen vuotta. Kyseisestä rikoksesta ei siten olisi lain mukaan saanut tuomita rangaistusta.

Rangaistuksen tuomitseminen rikoksesta, joka on vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen ja vaarantaa merkittävästi vastaajan oikeusturvaa. Virhe on lähtökohtaisesti luonteeltaan vakava ja sijoittuu tuomarin tehtävien ydinalueelle eli lainkäyttöraatkaisun tekemiseen.

Kyseisenlainen virhe saattaa vakavuutensa perusteella tulla arvioitavaksi rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Rikosvastuu edellyttää mainitun pykälän mukaan kuitenkin, että teko ei sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat huomioon ottaen ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista on pidetty vähäisenä tapauksissa, joissa vanhentuneesta rikoksesta rangaistukseen tuomitsemisesta ei ole aiheutunut vastaajalle haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia eikä tuomarin menettelyyn ole liittynyt sen moitittavuutta lisääviä seikkoja, kuten esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumista tuomarin oman laiminlyönnin seurauksena. Vakiintuneen seuraamusikäytännön mukaan käräjätuomarille on tällöin annettu virheestä huomautus.

Tapauksessa on kysymys tilanteesta, jossa kärjäjätuomari on syytteen mukaisesti tuominnut vastaajan ehdolliseen vankeusrangaistukseen muun ohella rikoksesta, joka on ollut vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla. Kärjäjätuomarin huolimattomuutta asiassa ilmentää se, että hän ei ole lainkaan havainnut tätä vanhentumista, vaikka asiakirjoista on selkeästi ollut havaittavissa, että rikoksen tekopäivästä oli kulunut yli kymmenen vuotta. Vaikka käsillä olevan kaltainen tilanne lienee varsin harvinainen, on tällaisenkin mahdollisen vanhentumisen tarkistamisessa kyse jokaiseen rikosasiaan kuuluvasta rutiinitoimenpiteestä, jota ei voi sivuuttaa kiireessäkään. Kärjäjätuomarin mahdollisuuksia havaita vanhentuminen on osin lisännyt sekin, että tuomio oli annettu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 7 §:n 2 momentissa mahdollistetulla tavalla vasta pääkäsittelyn jälkeen myöhemmin tuomioistuimen kansliassa.

Toisaalta menettelyn vähäisyyttä rikosoikeudellisesti arvioituna puoltaa se, ettei virheestä käytettävissä olevien tietojen mukaan ole aiheutunut vahinkoa asian vastaajalle virheen korjauttua hovioikeuden tuomion myötä. Rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla vanhentuneessa petoksen yrityksessä ei myöskään ole ollut kyse asian ainoasta syytekohtasta, ja oikeudenkäynti kärjäjäoikeudessa on ollut tarpeellinen toisen epäillyn rikoksen käsittelemiseksi. Huomion arvoista niin ikään on, että syyttäjä oli selvityksestään ilmenevin tavoin ajanut asiassa syytettä vaatien rangaistusta petoksen yrityksestä havaitsematta, että kyse oli rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla vanhentuneesta rikoksesta. Menettelyn vähäisyyttä puoltaa nähdäkseni jossain määrin myös kärjäjätuomarin selvityksessään esittämä asiaa koskevan sääntelyn soveltamistilanteiden harvalukuisuus.

Kun kärjäjätuomarin menettely lähtökohtaisesta vakavuudestaan huolimatta edellä kerrotuilla perusteilla olisi rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen, ei hänen ole ollut syytä epäillä syyllistyneen asiassa rikokseen. Näin ollen hänen menettelyään on tutkittu ainoastaan laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

1.2 Aluesyyttäjien menettely

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti.

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänään olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan edellyttämällä tavalla.

Aluesyyttäjä A on syytettä kärjäjäoikeudessa ajaessaan vaatinut vastaajalle edellä kerrotuin tavoin rangaistusta petoksen yrityksestä, joka on ollut vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen

estävällä tavalla. A ei ole lainkaan havainnut tätä vanhentumista, vaikka asiakirjoista on selkeästi ollut havaittavissa, että rikoksen tekopäivästä oli kulunut yli kymmenen vuotta. Voin yhtyä apulaisvaltakunnansyyttäjän näkemykseen, että A:n olisi tullut havaita tämä vanhentuminen ja tarvittaessa peruuttaa syyte, mikäli oikeuskäytännössä tapahtuneiden muutosten johdosta alkuperäinen arvio petoksen tuottamasta huomattavasta hyödystä ei ole enää ollut oikeudellisesti perusteltu, kuten A oli siis oman kertomansa mukaan arvioinut.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on lausunnossaan todennut, että syytettä hovioikeudessa ajaneella aluesyyttäjä B:llä on ollut tiedossaan syyksi luetun petoksen yrityksen teko aika sekä tuomitsemispäivä, jolloin hänellä on ollut mahdollisuus kiinnittää vanhentumiseen huomiota hovioikeuden pääkäsittelyssä. Ottaen huomioon, että jo pelkästään käräjäoikeuden tuomiosta on selkeästi ollut havaittavissa rikoksen tekopäivästä kuluneen tuomitsemispäivänä käräjäoikeudessa yli kymmenen vuotta, olisi B:n nähdäkseni tullut havaita vanhentuminen ja kiinnittää siihen huomiota hovioikeudessa.

Sekä A:n että B:n menettelyn arvioinnin kannalta huomion arvoista on, että syyttäjän tehtävänä on lain mukaan huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti asianosaisten oikeusturvan edellyttämällä tavalla. Merkillä pantaavaa myös on, että petoksen yrityksen vanhentumiseen rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla ei ole liittynyt mitään tulkinnanvaraisuutta.

2 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Käräjätuomari on menetellyt lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen rikoksesta, joka on ollut vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan tarvetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla käräjätuomarille huomautuksen hänen edellä kerrotusta menettelystään.

Aluesyyttäjä A:n menettelyä arvioidessani olen ottanut huomioon, että hän on menetellyt virheellisesti syyttäjän tehtävien ydinalueella vaatiessaan rangaistusta rikoksesta, joka oli vanhentunut rangaistuksen tuomitsemisen estävällä tavalla. Hänen menettelynsä on ollut omiaan edesauttamaan käräjäoikeuden lainvastaisen ratkaisun syntymistä. Hän ei kuitenkaan toisaalta ole tehnyt asiassa lopullista ratkaisua, vaan tuomitsemisesta on vastannut käräjätuomari, joka viime kädessä vastaa antamansa tuomion lainmukaisuudesta. Kokonaisuutena arvioiden pidän

riittävänä seuraamuksena kiinnittää A:n huomiota rangaistuksen tuomitsemisen estävän vanhentumisen huomioon ottamiseen.

Aluesyyttäjä B:n menettelyä arvioidessani olen ottanut huomioon, että hän on ajanut syytettä vasta hovioikeudessa ja että mainittuun vanhentumiseen ei ollut kiinnitetty huomiota käsittelyn aiemmissa vaiheissa. Pidän siten B:n virhettä vähäisempänä kuin syytettä käräjäoikeudessa ajaneen A:n. Kokonaisuutena arvioiden pidän riittävänä seuraamuksena saattaa B:n tietoon edellä esittämäni näkemyksen, että hänen olisi tullut havaita vanhentuminen ja kiinnittää siihen huomiota hovioikeudessa.

Lähetän päätökseni tiedoksi Helsingin käräjäoikeuden laamannille, asiasta ilmoittaneelle Helsingin hovioikeudelle sekä valtakunnansyyttäjälle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Osastopäällikkö
Esittelijäneuvos

Markus Löfman